

—תפילה לעני כי יעטוף ולפני שועים ישפוך שיחו: בצר לי אקרא אליכם, שלוי-עולם, שאננים ובוטחים, היושבים ספונים בבתי גזית ולבנה מזוככת, פנו משכיות חמדתכם ושעו לשועת עני מחוסר לחם! אין עיני צרה בחלקכם—יהי לכם אשר לכם—ואולם אחת אשאל מכם: זרקו לי פירור מנחת שולחנכם ומצא לי! גומר הוא נגינתו ומגביה שוב מגבעתו ומצפה לחלון רחמים שיפתח לפניו—ושוב נעולים החלונות בפניו ומגבעתו המוגבהה בידו ריקנית כשהיתה. כך הוא עובר לאורך הרחוב מבית לבית ומשמיע נגינותיו, ואין יושבי הבתים נשמעים להן. לבסוף הוא מעמיד תיבת זמרתו בקצה הרחוב, משעין עליה מרפקי ידיו ושומט ראשו בין כפיו, ולפניו המוקרנים בזיו בין-ערביים סבר של עלבון עד דיכדוכה של נפש.

רחמים נכמרים בתוך לבי ונימים חבויים מתפעמים בתוך נפשי, הומים ומהמים המית נכאים—דומה: תיבת זמרתו של אותו עני מתנגנת בך, תובעת עלבוננו ושואלת רחמים עליו, ואני נחפו אליה, מעלה פרוטותי מתוך כיסי ומניחן על גבי התיבה—מנחת עני לעני—ונפטר לדרכי. הולך אני—ודמותו מרחפת לפני והמית הנכאים בנפשי. מתמלט אני אל חוף נהר צ'ארלס ומתישב על אחד הספסלים הסמוכים לו ומסיב עיני אל יפעת השקיעה המתגלה ביפה גוף זה, להפיג צערי לשוא—ניצבת לפני דמות אותו עני ומתדמה בה לעיני דמות עולם. יגון אדם עני ויגון עולם עני מתמצים לתוכי ומתנגנים בתוך נפשי כנגינת אותה תיבת זמרה.

מוציא אני מכיסי ופותח פנקסון זה שבו אני רושם יום יום תמצית קריאת יומי, וידי כותבת בו, כאילו מאליה, על אדם עני ועולם עני עוזבים ושכוחים, שואלים רחמים ואינם נענים, ועל משורר עני שנענה להם ותובע עלבונם.

יד נוגעת בכתפי ואני נרתע וננער—רוזה!

נפגע אני בעיניה וכובש פני בקרקע—מיכות צער בתוכן ואיני יכול לעמוד בה.

מתישבת היא על ידי וזרועה נוגעת בזרועי, ויש במגע ברשה בבשרי מגע נפשה בנפשי ונבזקת מנפשה לנפשי אותה מיכות הצער שבתוך עיניה.

—קובלתני עליך—היא מתריסה לעומתי—מפני מה אתה מוקיר רגליך מביתנו? התחלנו מתגעגעים עליך!

—ואני לא התחלתי מתגעגע עליכם, אך מתגעגע ועומד מאותו יום שהתחלתי מדיר עצמי מביקורי בביתכם! ואולם—ביני לי, רוזה: לטובתך נתכוונתי—האמיני לי: לטובתך! התחלתי חש בנימים סמויים—סמויים אך ידועים לי מן הנסיון—כשהם מת-חילים לבקש אחיזה ודביקה בנפשך, וגזרתי עליהם עקירה בטרם יאחזו וידבקו בך, שלא להכאיב גם אותה בעקירה מאור-חרה. לא ברמז—בפירוש אדבר אליך, רוזה—הלא כאחות נחשבת לי—ביני לי: בטול עמדת חיים ותכלית חיים אני, וחס לי מלקשרך בי בקשרי אהבה שאיני יכול לקיימם בקשרי חי-תון. ראי חיים עם בחור מאושר זה שדודי משדכו לך—יש לאל ידו להנחיל לך חיים של עושר וכבוד, מה שנמנע ממני.—לא אהיה לך לשטן—אסלק עצמי ממך עד לא עבר המועד.

חיוך עגמומי ולגלוגי עולה בזויות פיה והיא מפטירה במנוד ראש: —כבר עבר המועד.

[ט]

דבר נפל בחוג המשכילים הותיקים: מנחם מנדל דוליצקי עתיד לבוא לבוסטון, ונמנו וגמרו להתקין לכבודו נשף של קבלת פנים—דוליצקי יבוא לעירם ויפטר בלי קבלת פנים? הלא זה דוליצקי שיל"ג, מלך המשוררים העברים, מילא את ידו לרשת מקומו במלכות השירה העברית! אכן לשם מכירת ספרי רומאן ז'רגוני שהוציא לאור הוא בא לבוסטון, ואולם אין בכך משום הטלת מום במשורר העברי שבו—כבודו במקומו מונח! נמנעו לכתחילה צעירי העברים שבבוסטון מלהשתתף בהכנת נשף זה—זיקתו של דוליצקי לחיבור רומאנים ז'רגוניים שריח של שמ"ר נודף מהם מפקיעה מעליהם זיקת כבוד למשורר העברי שבו, לא כל שכן כשמשורר זה, לפי דעתם, עבר זמנו ובטל ערכו—אף על פי כן, זכרו לו לבסוף זכות עברו בשירה העב-רית ונצטרפו גם הם למשכילים הותיקים לסייע על ידיהם. עם חברי הועד המכין נמנית גם אני, וכבוד גדול עשו לי שמילאן

את ידי להגיש לחתן הנשף, בצירוף נאום ברכה משלי, עט-זהב שחקוקה עליו כתובת מגידה תהילתו ורחשי היקר שרחשו לו מוקיריו.

כשהייתי חובש בית המדרש היה בי יחס של הערצה לספר עברי, ושבעתיים למחברו. רואה הייתי האותיות האשוריות שבספר העברי כאותיות אלהים שניתנו מסיני, והמחבר שציר-פן—כאדם מעלה שחלק לו אלהים מחכמתו. מעולם לא זכיתי לראות מחבר עברי אלא אחד: הרידב"ז, מפרש התלמוד הירושלמי, וכל המחברים נראו לי בדמותו, כדמות איש אלהים. גם לאחר שפירשתי ממשנת קודש למשנת חול—אותו יחס של הערצה יתירה לספר העברי נשתמר בי.

לראות פני סופר עברי לא פיללתי, והנה עומד אני להקביל לא פני סופר עברי סתם אלא פני משורר עברי! משורר משמעו מין נביא, שכן הוברר לי מתוך ספר 'האגרון' כי השראת רוח השירה היא מעין השראת רוח נבואה, ממש כסימנים שנתן בה אליפו התימני: שעפים מחזיונות לילה, אחיות פחד ורעדה, רחיפת עצמות ושמיעת דממה וקול. ונאמן עלי מחברו של ספר זה שמשורר הוא—דוליצקי בעצמו—שמבשרו חזה השראה זו, ועד לה גם אני שחזיתיה במקצת גם מבשרי באותה שעת בין השמשות על חוף נהר צ'ארלס. מובלע הייתי באותם הימים בקריאת הספרות העברית החדשה והתחלתי נוטה אל 'המהלך החדש' שבה ונוטה אוזן אל 'הצפרים החדשות' שבשירתה, אף על פי כן, עדיין אני שומר אמונים לספרות ההשכלה ונערצים עלי סופריה המובהקים, ויותר מכולם—יל"ג, הארי שבחבור רתם, ומשסמך ידיו הוא על דוליצקי—דיה לי סמיכתו להעמידו בחזקת משורר.

אותו נשף ששנונו נהפך לי לאבל. בכניסתי לתוך האולם רוח נכאים הושרתה עלי מתוך כתליו המעושנים והמאובקים ומתוך אורו הזולף ממנורות גז עמומות, מצופות בקורי עכביש וחראי זבובים. מיסב אני עיני ממראה האולם אל מראה ה'עולם' שבו ואותה רוח נכאים מושרתה עלי מסבר פניהם העצובות של המש-כילים שהם רוב מנינו—מעלה נשף חגיגי זה על לבותיהם וזכרונם של חלומות נעורים וימי נעורים ונופי נעורים שגלו מהם, והם

נופלים לתוך עצבות. רוח זו נתעצמה עם הופעתו של חתן-הנשף. עיני בדוליצקי ולבי סולד בעלבון צורב: הוזה המשורר שראיתיו כראות אדם מעלה, מין רידב"ז חילוני—הוזה דוליצקי? גופו הפשה בשריותו נראית מנופחה—מין גדלות גופנית מרו-פפה ומרושלה, לא עוז ולא הדר לה. ראשו—מרובה בו מידת הרחבות ממידת הגבהות, והוא צנוח בין כתפיו במין צניחה של כבדות אין אונים, והשערות שעל גבו נוקשות וסמורות והאפ-רורית שזרקה בהן עכורה. פניו חרושי מעניות שחריציהן מד-גישים שריריהם התפוחים, וארשת של זעף להם, מזדעף שבע-תיים לאור החגיגות הנופלת עליהם. עיניו כבויות וצוננות, והיגון המפציע מתוכן—קופא ושומם—יגון שלאחר יאוש. עולה הוא על הדוכן להשמיע אחדים משיריו—וקולו—צליל מתכת חלודה, באפס המית לב ורגשת נפש, וראה זה פלא: שירים אלו שעם קריאתם הרעידו נימי נפש בנעימת העצבות שבהם—ביציאתם מפיו מודגשת בהם מליצה חרוזנית. כמחותן אבל ישבתי כל אותה שעת הנשף החגיגי, וכשעליתי על הדוכן להגיש לדוליצקי עט הזהב—נהפך נאום הברכה שלי למין נעימה של 'איכה'.

עלה לבסוף על הדוכן עלם פיסח וחיוור פנים, ובעמדו על קביו נתן קולו הערב בזמרת שירו 'על חרבות ציון', בניגונו האלגי. שמעתי זמרתו ובמסתרים בכתה נפשי, ויותר משבכתה על 'חרבות ציון' שראה המשורר בחלום בכתה על חרבות שראתה היא בהקיק—חרבות משורר—חרבות אדם.

[י.]

הלכתי לבקר את דוליצקי למחר בשעת בין השמשות—שעה שקבע לי לבקשתי—באכסניה שנתאכסן בה—אכסניה מדולדלה באחד הרחובות הצרים שברובע היהודי המערבי. בכניסתי מצאתיו שכוב פרקדן על גבי ספה מרופטה, מיוגע ומדוכא ממחזור יומו שהיה מחזר בו על בתי לקוחות מקווים למכור להם ספרו, זעף קהוי בפניו ויגון כהוי בעיניו. אותו יום היה אחד מימות החמה הקשים וכשרד היום עלה חומו הספוג בתוך

האור המלא חשרת רטיבות של ערב גשם והפך חמימות מה-
בילה שיש בה כדי חניקה, ובשכיבתו על גבי הספה הוא מזיע
ונושם בכבדות. יחד עם החמימות שופע מן החוץ רעש קרונות
רחוב עוברים ושבים על פסי ברזל, ורעש קרונות משא וכר-
כרות משתקשים על אבני המרצפת. צנוח דוליצקי על גבי
הספה—ובקרן זווית לעומתו צנוחים ספריו על גבי ספסל ליד
ארגז מפושק, ואותיות שמו המוזהבות שעל גביהם מציצות בו,
נקלות ועלובות.

אני מתאזר עוז להתגבר על רגש הבישנות שבי ולמסור לו שירי
שכתבתי באותה שעת בין השמשות על חוף נהר צ'ארלס לק-
ריאה ולחיות דעת—והוא מיסב אלי פניו בבת צחוק לגלגנית:

—הקראת 'ספר הקבצנים' של מנדלי מוכר ספרים? הוזכר אתה
אותו קבצן, מחבר בלעז, שחזר על פתחי נדיבים באודיסה להמ-
נותם על ספרו שנשא תחת בית שחיו, ופישקה נטפל לו, ונדיבים
אלו נתבעים ונותנים לו, לפישקה, מסת נדבתו הרבה יותר
משהם נתבעים ונותנים לאותו מחבר מכסת ספרו? מחבר שכזה
מוטל לפניך! דברים של טעם אמר פישקה: מלים חדשות—
מחבר חיבורים בורים, ואצלנו, בלשון היהודית, נאמר פשוט—
קבצנים, תרמילים! ואם תאמר: דוליצקי, דוליצקי, מה לך ולרו-
מאנים? כלך מהם אצל פיוט זומר! ויש לומר:

לא מִלְאָךְ לא שָׁרַף ולא בֶן-שָׁמַיִם —
רַק בְּשֵׁר אֶנְכִי, קָשִׁי יוֹמִי הָרָאָנִי,
לִי טוֹחֲנוֹת בְּפֶה בְּפִטְוֹן מַצִּים,
גַּם שִׁפְקָן תִּדְרָשְׁנָה מֵאֲדוֹנָן הָעֲנִי.

לא יבוז למשורר מרקיע שחקים רכוב על גבי הפגאזוס כי ירעב,
והאדמה מלמטה נראית לו בצורת כיפר לחם והוא צונח ארצה,
לא כל שכן כשמשורר זה בעל אשה ובנים שהרקעתו שחקים
מרעיבתם בארץ—ייסורי רעבונו הוא אפשר שהיה מקבל עליו
כייסורים של אהבה ובלבד שלא יהא בהם ביטול שירה, ואולם
ייסורי רעבונו של אשה ובנים שהם מתייסרים בהם בעטי
קשים הם מלקבלם עליו—דינה של גיהנום נוח לו מדינם!

נתרכך ונתעדן צליל מתכת החלודה שבקולו וקריאת התגר
שהוא משמיע מתנעמת בנעימה של שאילת רחמים.
פוסק הוא מדברי שיחתו שפתח בה, ולאחר רגעים מספר של
שתיקה הוא שואלני:

—אמרת לי אמש כי דבר לך אלי—מה הדבר?
מתגבר אני על רגש הבישנות שבי ומושיט לו שירי בבקשה
שיקראנו ויחווה דעתו עליו.

מציץ אני ברשמי פניו, בוחן ובדק כל נידוד וכל שירטוט בהם
בשעת קריאת שירי למצות מהם דינו המוצא עליו קודם שיש-
מיענו בפיו, ולבי דופק ברעדה—מה פירושו של סבר רחמים
זה המסתבר לי מהם, העורר שירי רחמיו על אותו עני מנגן
בתיבת זמרה שהוא מתנה עלבוננו, או עלי הוא שעורר רחמיו—
רואה הוא אותי כראות עני מנגן נגינה פגומה בתיבת זמרה
מקולקלה? שוב הוא מיסב אלי פניו, ושוב בת צחוק לגלגנית
בזווית פיו, וקולו שנתרכך ונתעדן קודם לכן נעשה נוזפני:

—כלך מדרך זו—לא תהיה תפארתך עליה! שלח שירתך לכל
הרוחות שבעולם! אל תהי שוטה בחרוזים! רצונך בנתיב
העיניים והעלבונות המזומן למשורר עברי באמריקה? היודע
אתה את הגילגול השני והגילגול השלישי הצפויים לך לכש-
תתגלגל למשורר עברי באמריקה? מבשרי תחום: גילגול שני—
מלמד—אל תקרא מלמד אלא מלמד—במ"ם פתוחה ובלמ"ד
שואית—מלמד בקר באמריקה! וגילגול שלישי—כותב רומא-
נים בשפת בבל השדודה לשפחות ועלונים. צעיר אתה, ואס-
כולות החכמה והמדע שבאמריקה פתוחות לפניך לרווחה—היכנס
לאחת מהן ולמד מקצוע שימציא לך פרנסה בריח ובכבוד, ואם
אזלת ירך—היה רוכל, רוכל בנרות ובגפרורים—ביקנה"ז
ובמים שלנו, לכשתרצה—היה חייט, היה סנדלר—אשפר, אושכף,
לכשתרצה—ובלבד שלא תהיה משורר עברי באמריקה!

פנסי הרחוב מודלקים. חוררית לבנבנה מסתננת לתוך האפ-
לולית שבחדר. אין הוא קם להדליק מאור הגז: יפה אפלולית
להשחת לב, וצורך נפש לו להשיח לבו ללב אורחו, עלם זה
שהפליג בשכחו אמש בנאום הברכה שנאם וששירו ענה בו כי
לבו רגיש לצער הזולת.

—יצאתי לאמריקה. כשל כוח הסבל במלכות רוסיה הרשעה. פרעות וגזירות רעות, רדיפות ונגישות, הגבלות והשפלות נתרגשו ובאו בה על אדם מישראל, והישיבה בתוכה—ישיבה אל עקרים. לא בבת אחת נקבעה בלבי החלטת יציאתי לאמריקה—קדמו לה הרבה היסוסים ופיקפוקים. קשה היציאה מארץ שבה נולדת וגדלת, למדת והשכלת וקניית לך שם, ואתה יושב בה בתוך עמך—הקיבוץ היהודי הגדול ביותר, במנינו ובבנינו—ושרשי נפשך מעורים בו וניזונים ממנו. סייע על ידי בקביעת החלטתי יל"ג שנמלכתי עמו. ראה יל"ג ביציאתי לאמריקה שינוי מקום ששינוי מזל ועילוי מזל שירה בו בשבילי. סח לי יל"ג:

צַר לִי צָלִיף, מְשׁוֹרֵר בֶּן עֲנִי.
מִרְסָּקָה אֵין לָךְ לְחֶלֶף מְנַפֵּשׁ.

אין מרחביה בארץ-עוני להלך נפשו של משורר בן-עוני. ארץ רחבת ידים אמריקה, ופתוחה היא לרווחה לגר כלאזרח—דרור קורא בה לכל יושביה—סע אליה ותמצא בה אותה מרחביה שניטלה ממנו כאן. צעיר וחדש הישוב היהודי שבאמריקה—ושירה צעירה וחדשה תשיר לנו על אדמתה. שמעתי בקולו. באתי לאמריקה—ופקודתו שלוחה אלי מעבר לים:

אָתָּה הוֹלֵךְ לְחַיִּים, לָךְ וְהַלָּחֶם!
נֶאֱנִי צַל מִשְׁקָבִי אֶשְׁלִימָה מִלְּסָמָתִי.
וְכַמוֹנִי כְמוֹף אֵל נָא נִנָּחַם
עַל חֲלוּמוֹת שֶׁמִּתְחַלֵּם וְעַל אֲשֶׁר חֲלָמְתִּי.

לך והילחם!—במי? את מי? לשם מה? שם ברוסיה היה במי להילחם—בשלומי אמוני ישראל נלחמנו מלחמתה של השכלה וחיבת ציון, ואפילו הקנאים החשוכים ומורדי האור שבהם בעלי שיעור קומה היו, אנשים של צורה ושל צביון, ודעותיהם, אף על פי שראינון כדעות נפסדות, מוצקות ויציבות, והם מחזיקים בהן בתקיפות ונלחמים עליהן בחרוף נפש, ואתה מכבדם גם כשאתה נלחם בהם. היה שם גם את מי להילחם

וגם לשם מה להילחם—השכלה וחיבת ציון לא רעיונות של מעלה היו שם, רעיונות מופשטים מן המציאות היהודית ומן רחפים ערטילאים בעולם האצילות—רעיונות של מטה היו, נאצלים מן המציאות היהודית, אספקלריות מאירות מרכוזות בתוכן קרני אור מחיי דורות של יהדות תורנית, תרבותית ועמיתית, וחזרות ומקרינות אותן על החיים היהודיים ומאירות אותם באור גנות. ופה באמריקה?—לואי והיו לנו פה אותם שלומי אמוני ישראל, לרבות הקנאים החשוכים ומורדי האור שבהם, שהיו לנו ברוסיה—פה אספסוף יהודי של בורים, עמי ארצות, שטופים בהפקרות ורדופים אחר 'עשיית חיים' בבהי' לות ולהיטות, בטמטום לב ואטימות דעת עד כדי השלכת כל קניני הרוח של עמם ורמיסתם ברגל—אספסוף יהודי שכזה או שתבוננו או שתרחמנו, אך לא תאסור עליו מלחמה—אין במי להילחם! אין פה גם את מי להילחם—האינטליגנציה היהודית, כביכול, שבאמריקה—חלק ממנה גנוסים, גיבורי 'גנוסיה' של יום-כיפור ותשעה באב' שנתפסו לכפירה בעיקר, וחלק ממנה: קרייזיסטים, בעלי פרופסיות, בניהם של מהגרים שליחתם או גידולם באמריקה, וזיקה אין להם לעמם ולקניני רוח, ומיעוט שבמיעוט ממנה: משכילים מהגרים—שיבילים בודדות בעמק רפאים', ושיבילים אלו כאותן שיבילים רעות שראה פרעה בחלוי' מו, ויבול ההשכלה הזעום שהן נושאות תפל: דרישה בדגש קל ודגש חזק, חקירה בתנועה קלה, פתרון חידה פליאה ופענוח רמז אבן עזרא מופלא, וכיוצא באלו דיקדוקי עניות. ואין גם לשם מה להילחם—השכלה וחיבת ציון רעיונות הן פה רוחות משוטטות בעולם התהו, גילגולים ללא גוף להתגלגל בו. אין במי ואת מי ולשם מה להילחם באמריקה, והמשורר העברי אין מקום בשבילו בחיים היהודיים שבתוכה—נדחק הוא מהם לקרן זווית שוממת, ובת'השירה העברית כובשת ראשה בקרקע ומנ' המת: קלני מראשי, קלני מזרועי, גולה וסורה אנכי על אדמת נכר!'

רעד כבוש בלבנו נתקע בגרוננו וחוסם קולו. קמה דממה בחדר, ומטוטלת השעון העתיק שעל גבי הקיר כאילו משמיעה: 'נִכְרִי, נִכְרִי! לבסוף הוא מתגבר ומחליף את קולו:

א
הוא
לסוג
אנושי
ברוח
מגולל
שה
אח
אים
של
בסלוצק
לניראו
נוסף
על
רב
ערכ
אנשים,
הרבה
במ
מריקה

הוצא
של הסו
לא

—לא היה במי ואת מי ולשם מה להילחם באמריקה—ואולם מלחמה אחרת נכפתה עלי בתוכה שלא הייתי בן-חורין להיבטל ממנה: מלחמת פרנסה. מה יעשה אדם שכמותי באמריקה, מאין יבוא לחמו? שמא יטען קופה של רוכלים ויחזור על הפתחים וידפוק על הדלתות?—קופה של יוחסין תלויה לו מאחוריו—משורר עברי שיצאו לו מוניטין!—וחס לו מלחלל יוחסין אלו. אף על פי שלא ינתן לו לחללם על לחם. פישפש כל מיני משלחי יד ולא מצא אלא אחד שאין בו בושה—המלמדות.

מלמדות זו שבאמריקה שתי פנים לה: פרטית וציבורית. חוכר לו אדם מישראל חדר, על פי רוב בתוך מרתף, תולה מבחוץ שלט עם כתובת מוזהבת: 'מלמד מומחה ללמד בני ישורון מאלף בית עד מפטיר ודרשה לבר מצוה' ונעשה למלמד. אין במלמדותו כדי פרנסה שלמה, מצרף הוא למלאכת קודש זו עוד מיני מלאכות שגם הן בגדר קודש, או בגדר זיכוי הרבים, ומשמיע עליהן בכתובת נוספת על גבי אותו שלט, כגון: 'מוהל מומחה', 'מסדר קידושין מומחה', 'שדכן מומחה', 'מלחש עין הרע מומחה', 'מומחה לריפוי תחתונות ושבר', וכיוצא באלו מלאכות. ואילו אחר היודע סוד דחיקה במקום שצריך ולקיקה במקום שצריך תופס לו משרת מלמדות בבית תלמוד תורה ונוטל שכר בטלה או שכר חבלה מקופת הצדקה שנגבית על ידי גבאין. סילקתי ידי ממלמדות פרטית ואחזתי במלמדות ציבורית. תאמר: שם דוליציקי הולך לפניו ופותח לו שערים ומשכינו כבוד בבית תלמוד תורה הוגן לו ומנחיל לו פרנסה בריוח ובכבוד? יבוא מאורע זה ויעמידך על טעותך!

מחזור הייתי פעם אחר משרה בבית תלמוד-תורה באמצע זמן הלימוד שעה שאין משרות כאלו מצויות. נסתייעתי במדור המודעות שבעיתון היהודי המוקצה לשירותי קודש, ויום אחד מצאתי בו מבוקשי. נזדרזתי לילך, כפי ההוראה, בשעה פלונית למקום אלמוני, ובכניסתי לאותו מקום נתקלתי בזריזים מקדי-מים מיושבים על ספסל בפרוודור וממתינים עד שיגיע תורם להיכנס לתוך הלשכה לשם תהיית על קנקנם על ידי ראש ועד-החינוך כביכול וישבתי על ידם. עד שאני יושב וממתין לתורי בהתחרות זו עולה על לבי זכרון התחרות אחרת מעבר לים

שיצאתי ממנה וידי על העליונה ופרס נצחון בה—הפרס הספרותי תי מטעם 'אגודת בני ציון' שבמוסקבה בעד שירי 'על הררי ציון', ולבי סולד בעלבונה של התחרות שניה זו. סוקר אני את חברי להתחרות: מהם מזוקנים ומהם מגולחים, מהם כחושים ותשושים ומהם בעלי גוף, וצד שוה בהם: אין תורתם מכרזת עליהם מבחוץ לא בחזותם ולא בשיחתם שהם משיחים זה עם זה—ואלו בני תחרותי! נכנסים הם לתוך הלשכה זה אחר זה, איש לפי תורה, עד שמגיע תורי ואני נכנס בבושת פנים. מעיף אני עיני על ראש ועד החינוך המיושב בראש השולחן ומרשמי פניו הגסים ומזנקנו המתחדד בחידוד מוחצף ומהצצת עיניו הערמוניות והחשדניות אני עומד על טיבה של בריה זו שתוציא משפטי.

—מה שמך, רבי יהודי?

—מנחם מנדל דוליציקי.

—רוסי או גליצאי?

—רוסי.

—הלימדת מימך תינוקות של בית רבן?

—לימדת.

—ועברי אתה יודע?

—אומרים עלי שאני מצוי אצל האותיות הזעירות.

—אומרים? מי האומרים? אומרים באמריקה אינו ולא כלום. אומרים הרבה דברים שלא היו ולא נבראו! אונים לי, ברוך השם, ואשמע כיצד אתה קורא האותיות הזעירות שאומרים עליך כי אתה מצוי אצלן.

פותח אותו גבאי את הסידור המונח לפניו ומזמינני לקרוא תפילת 'אלהי נצור' שנדפסה בו באותיות זעירות...

זו מלמדות באמריקה וזה פרצוף משמשיה. זו תורה באמריקה וזה שכרה—לחם ממרורים מטובל בעלבונות—עדיין עומד בי טעמו! רצונך בלחם זה? זה הלחם המתוקן לך לכשתתגלגל למלמד—גילגול שני הצפוי למשורר עברי באמריקה.

קצה נפשי לבסוף במלמדות הבויה וחופשתי מוצא ממנה נמ-לכתי בדעתי ונעשיתי סופר יהודי—כתבן בשפת בבל השדודה שכתבת רומאנים נוטלת מקום בראש כתבנותו. עט זה שילג

מסרו לי וציוני לעלות ולרשת מקומו—לכותב אשדודית עשי-
תיו, פה מפיק סיפורי בדים לקהל של שפחות ועגלונים. אף על
פי כן, אם פשיעה על פת לחם כאן—התבזות אין כאן. מקצת
אמנות גם בכתיבת רומאנים—מוזיקה היא לכשרון. לדמיון
ממציא ולהבנה בנפש אדם, מקצת אמנות והרבה יגיעה. יש
קוראים להוטים אחריהם—ואני עמל בהם ובא על שכרי. בצוק
עתים אני טוען ספרי רומאני ומחזר על פתחים ומשחיר פני
כשולי הקדירה להזיק להם גם אלו שאינם נזקקים להם, והכסף
שהם מפרישים לי במחירים דומה עליהם כתרומת נדבה לעני
בן טובים. רצונך בכתיבת רומאנים? זה הגילגול השלישי הצפוי
למשורר עברי באמריקה.

דפיקה על הדלת מפסיקה את שיחתו והוא קם ומעלה מאור הגז
ופונה לדלת לפתחה: חבילה של ספרים שנתקבלה בשבילו
הביא לו בעל האכסניה—טפסים מקובץ שיריו שזימן מביתו לשם
הפצתם בין משכילי בוסטון. מתיר הוא את החבילה, וכעין אור
גנוז נאצל מן הספרים שהוא מוציא, מסתפג ומפציע מפניו
כשהוא מושיט לי טופס מקובץ שיריו לאות תודה על נאום
הברכה שנאמתי אמש לכבודו. חוזר הוא לשיחתו שנפסקה
ומסיימה בדברי נחמה שיש בהם כדי הפגת המרה שזרק בה
קודם לכן:

—בכל זאת אל תאבה ואל תשמע לי—כתוב, בחזר, כתוב!
שירך מעיד על כשרון שברכה בו אם יתפתח כראוי—כתוב!
מי יודע, אולי יש תקוה, ועתידים משוררים עברים שישמיעו
בארץ חדשה זו שירה חדשה בשירתנו. אפשר שהנגעים שאני
רואה בבית ישראל באמריקה מופרזים הם. אפשר שהקטיגוריה
שלי כלפי יהודי אמריקה אינה אלא קטיגוריה כלפי עצמי.
לאמיתו של דבר—יהודי אמריקה מה הם כי אליו עליהם? עשו-
קים ורצוצים, מדוכדכים ומדולדלים באו לאמריקה, רובם רועי
רוח, בעלי פרנסות אוריריות, ומשבאו לכאן מצאו את עצמם
גרים גרורים בארץ נכריה—נכריה בלשונה ובאורח חייה, בכל-
כלתה ובתרבותה. נפתולי אלהים נפתלו עם כל מיני מכשולים
ומעצורים—נפתלו בכוח לא אנושי בתוקף חפץ חיים איתן
מורשת דורות, ויכלו להם וכבשו לעצמם עמדה יציבה, בקטנות

החלו—במשלחי-יד זעירים ואוריריים, ובגדולות כילו—בבתי
מסחר, תעשיות, מלאכות ופרופסיות—לא יאמן כי יסופר! אכן
רבו הליקויים ביישוב היהודי שבאמריקה ומי יודע מתי יתרפא
מהם, אף על פי כן, עם כל הליקויים שבו, תעודת כבוד הוא
לעמנו ועדות לנצח חיותו שלא ישקר. כשבנו להם האנוסים בית
כנסת באמשטרדם הציבו בו סמל: החול—עוף אגדי זה המתנער
לתחייה מאפר שריפתו—סמל זה הוגן ליישוב היהודי שבאמ-
ריקה! כיבוש חומרי זה שאנו עדים לו על כורחו שיהא גורר
כיבוש רוחני. במקום שיש רבבות אלפי ישראל עתידה השכינה
שתשרה עליהם. דוק ותמצא שכך היתה תחילתה של כל גלות
חדשה—בכיבוש חומרי החלה ובכיבוש רוחני כילתה. כך אירע
ליהודי בבל ופרס וצרפת ואשכנז ופולין ורוסיה, בתחילת התיש-
בותם בתוכן, וסופם של יהודי אמריקה כסופם של יהודי אותן
הארצות: תקומה רוחנית יצירת ערכי תרבות משלהם.

עיניו מתרטבות וקולו משתפל:

—אנו היינו הראשונים. מזלנו גרם שנקדים לבוא לאמריקה
בשעה שתקופת הכיבוש החומרי של היישוב היהודי שבתוכה
עוד לא נסתיימה ולא ניתן לו לפנות לבו לדברים שברוח.
הקדמנו—אף איחרנו לבוא: בגיל העמידה באנו—חסרו לנו
תשוקת עלומים למלחמת כיבוש וכוחות עלומים למלחמה זו
ואמונת עלומים בנצחונה וסילקנו עצמנו ממערכות החיים
האלה באמתלה כי אין במי ואת מי ולשם מה להילחם, והתגדרנו
בקרן זוית משכילית-בטלנית שייחדנו לעצמנו. משכילית-בטל-
נית היתה קרן זוית זו—אך פינת קדשים שבה שמרנו על נסנו
העברי הקדוש שהבאנו מעבר לים—לא נטשנוהו ולא חיללנוהו!
נס קדוש זה אנו מוסרים עתה לידיכם אתם הצעירים. מצותו של
י"ג מכוונה עתה לכם: 'אתם הולכים לחיים—לכו והלחמו!'
לא קל יהיה נצחונכם—מלחמה קשה לפניכם—וכשתנחלוהו—
אל תשכחו אותנו—שומרי הנס העברי—ואל תבוזו לנו—הרא-
שונים—אל תבוזו לנו ואל תקלו ראש ביגון בדידותנו ועלבון
כשלוננו! מעט הבנה לנו—הבנה—וסליחה.